

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΙ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Εισαγωγή

Ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών αυξήθηκε σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών. Σήμερα αντιπροσωπεύουν περίπου το 3% του συνόλου των ευρωπαϊκών οικογενειών και το 9% των οικογενειών με παιδιά. Οι οικογένειες αυτές είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε όρους κοινωνικής φροντίδας και προνοιακών ρυθμίσεων, αφού αντιμετωπίζουν ισχυρές πιέσεις σε δύο μέτωπα, οικογενειακές ευθύνες και εργασιακή ζωή. Οι επιπτώσεις των πιέσεων αυτών εξαρτώνται τόσο από τη «συνεισφορά» του πρώην συντρόφου αλλά και των οικογενειακών και άλλων κοινωνικών δικτύων βοήθειας, όσο και από τις προνοιακές ρυθμίσεις και τις δυνατότητες πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Η σύγκριση της κατάστασης αυτών των οικογενειών σε ευρωπαϊκό επίπεδο από μια πρώτη ματιά καταδεικνύει τις ποικίλες ανομοιογένειες, που χαρακτηρίζουν αυτούς τους τύπους νοικοκυριών σε καθεμία από τις ευρωπαϊκές χώρες. Για παράδειγμα, η πλειονότητα των μόνων μητέρων στο Ηνωμένο Βασίλειο ευρίσκεται κάτω από το όριο της σχετικής φτώχειας, γιατί είτε δεν εργάζονται είτε απασχολούνται σε εξαιρετικά επισφαλείς θέσεις εργασίας. Αντίθετα, σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες οι δείκτες φτώχειας των μόνων μητέρων είναι αρκετά χαμηλότεροι (Martin and Vion, 2002). Οι διαφορές αυτές εξαρτώνται από αρκετούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερη σημασία έχουν η εργασία, ο χρόνος, το εισόδημα, τα κοινωνικά δίκτυα, το θεσμικό πλαίσιο και οι κοινωνικές υπηρεσίες.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες στην Ελλάδα είναι ένα θέμα που παραμένει στο περιθώριο της δημόσιας συζήτησης, ακόμη και της ακαδημαϊκής

έρευνας, παρόλο που αποτελεί μια απτή και διευρυνόμενη κοινωνική πραγματικότητα. Η περιορισμένη έρευνα στο πεδίο αυτό στη χώρα μας, ωστόσο, υποδεικνύει κάποιες συγκλίνουσες διαπιστώσεις ¹ ως προς τα εξής:

- Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια αόρατη και λανθάνουσα δεξαμενή δημιουργίας και αναπαραγωγής κοινωνικού αποκλεισμού.
- Η μορφή αυτή της οικογένειας παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια αυξητικές τάσεις και στη χώρα μας, λόγω αλλαγών στη μορφή και τη σύνθεση της οικογένειας.
- Είναι μια ομάδα αναμφοβήτητα αδικημένη από άποψη πολιτικών στήριξης και παροχής κοινωνικής προστασίας.
- Η μονογονεϊκότητα ως οικογενειακή κατάσταση παραμένει ένα θέμα ταμπού σε μια περίοδο επιστροφής στις παραδοσιακές «οικογενειακές αξίες».

Το πρόβλημα του ορισμού

Τι ακριβώς είναι μια μονογονεϊκή οικογένεια; Με άλλους όρους, ποιοι τύποι νοικοκυριών μπορούν ή «πρέπει» να χαρακτηριστούν ως μονογονεϊκές οικογένειες; Οι απαντήσεις σε τέτοιου τύπου ερωτήματα δεν είναι ούτε εύκολες ούτε αυτονόητες. Οι επιμέρους ορισμοί αποτελούν πεδία σύγκλισης μεταξύ τουλάχιστον τριών κατηγοριών εννοιών: τις θεωρητικές εννοιολογήσεις, τα προβλήματα στατιστικών μετρήσεων και αποτιμήσεων και τους διοικητικούς ορισμούς των ρυθμιστικών και θεσμικών πλαισίων. Τουλάχιστον στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, η σαφήνεια των ορισμών είναι απαραίτητη, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι όποιοι επιλεγόμενοι ορισμοί ικανοποιούν τα εννοιολογικά κριτήρια του (όποιου) θεωρητικού πλαισίου. Αλλά και μεταξύ των στατιστικών και νομικών / διοικητικών ορισμών και εννοιολογήσεων, υπάρχουν σημαντικές –και ενδεχόμενα σημαίνουσες– διαφορές και διαφοροποιήσεις.

Στο νομικό / διοικητικό πλαίσιο, για παράδειγμα, η έννοια της οικογένειας διέπεται από μια πληθώρα ορισμών και ρυθμίσεων. Στις στατιστικές μετρήσεις από την άλλη πλευρά, όπου η έννοια της οικογένειας είναι εξαιρετικά δύσκολο να οριστεί σύμφωνα με τις θεσμικές διευθετήσεις, επικρατεί αναγκαστικά η έννοια του «νοικοκυριού», η οποία, όμως, εμπεριέχει εξίσου σημαντικές δυσκολίες ορισμών. Στις έρευνες εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης, για παράδειγμα, που διεξάγονται στις χώρες της Ευρωπαϊκής

1. Βλ., για παράδειγμα, Μουρίκη Α., 2006, και Μαράτου-Αλιπράντη Α., 2006.

Ένωσης – και οι οποίες αποτελούν την κύρια πηγή πληροφόρησης για την εισοδηματική και κοινωνική κατάσταση των οικογενειών – το νοικοκυριό ορίζεται σε όρους συγκατοίκησης (shared residence) και «κοινόχρηστων διευθετήσεων» (common arrangements), ως αποτελούμενο είτε από ένα άτομο που ζει μόνο του είτε από μία ομάδα ατόμων, *τα οποία δεν σχετίζονται κατ' ανάγκη μεταξύ τους*, που διαμένουν στην ίδια διεύθυνση με κοινή «οικοκυρική» (house-keeping), πχ. κοινά γεύματα τις περισσότερες μέρες της εβδομάδας ή κοινόχρηστους χώρους εντός της κατοικίας.²

Σε τελική ανάλυση, το ζήτημα του ορισμού της μονογονεϊκής οικογένειας, τόσο σε στατιστικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο, εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το είδος του εξεταζόμενου κοινωνικού φαινομένου ή προβλήματος. Ένας εξαιρετικά ευρύς ορισμός θα μπορούσε να αφορά νοικοκυριά που αποτελούνται από ένα γονέα και παιδιά, τα οποία δεν έχουν δικά τους παιδιά, ανεξάρτητα από την ηλικία ή την κατάσταση απασχόλησης των παιδιών. Τα παιδιά, σε αυτήν την περίπτωση, θα μπορούσαν να είναι και ενήλικες. Ο γενικός κανόνας, όμως, είναι η επικέντρωση στο θέμα της *εξάρτησης* των παιδιών από το γονέα. Στην περίπτωση αυτή, η μονογονεϊκή οικογένεια ορίζεται ως ένα νοικοκυριό που αποτελείται από έναν ενήλικα και τουλάχιστον έναν «εξαρτώμενο» τέκνο. Η έννοια της εξάρτησης αποτελεί επίσης ένα πρόβλημα ορισμού και συνήθως χρησιμοποιείται η ηλικία, πχ. κάτω των 16 ή των 18 ετών, αλλά και στην περίπτωση αυτή μπορούν να υποβληθούν αρκετές προφανείς εννοιολογικές και μεθοδολογικές ενστάσεις. Ένα νοικοκυριό, για παράδειγμα, που αποτελείται από έναν ενήλικο (συνήθως γονέα) και ένα παιδί 17 ετών το οποίο εργάζεται μπορεί να θεωρηθεί ως μονογονεϊκή οικογένεια;

Στο επίπεδο της Eurostat, ως εξαρτώμενα θεωρούνται τα παιδιά ηλικίας είτε κάτω των 16 ετών είτε 16-24 ετών που διαβιούν σε ένα νοικοκυριό, στο οποίο τουλάχιστον ένας από τους γονείς τους είναι επίσης μέλος και τα οποία δεν είναι οικονομικά ενεργά (σύμφωνα με τον ορισμό του ILO, δηλ. ούτε απασχολούμενοι ούτε άνεργοι). Είναι προφανές ότι ο ορισμός αυτός αποκλείει τα νοικοκυριά που αποτελούνται από ένα γονέα και ένα παιδί 16-24 ετών που είτε απασχολείται ή είναι άνεργο. Επίσης, δεν καταμετρά στη

2. Ο ορισμός αυτός χρησιμοποιείται από την Eurostat, αλλά οι επιμέρους χώρες που διεξάγουν τις εθνικές έρευνες (μπορούν να) χρησιμοποιούν εναλλακτικούς ορισμούς. Για παράδειγμα, στη Σουηδία τα παιδιά ηλικίας άνω των 20 ετών ορίζονται ως χωριστά νοικοκυριά, ακόμα και αν συγκατοικούν με τους γονείς τους. Το ίδιο ισχύει και για τους «συγκάτοικους» ηλικίας άνω των 20 ετών, που δεν έχουν από κοινού παιδιά με τον «υπεύθυνο» του νοικοκυριού.

σύνθεση της μονογονεϊκής οικογένειας με περισσότερα από ένα παιδιά όσα παιδιά ηλικίας 16-24 ετών είναι οικονομικά ενεργά κ.λπ.

Το θέμα των ορισμών στις στατιστικές μετρήσεις είναι για ευνόητους λόγους εξαιρετικά σημαντικό, ιδιαίτερα στο βαθμό που αφορά τις κοινωνικές νόρμες των επιμέρους χωρών. Για παράδειγμα, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, αν στα δεδομένα για την Ελλάδα αυξήσουμε την ηλικία των εξαρτώμενων παιδιών από τα 16 στα 18 έτη, ο αριθμός των μονογονεϊκών νοικοκυριών αυξάνεται από 42,5 σε 47,1 χιλιάδες (κατά 11%), ενώ, αν χρησιμοποιήσουμε τον ορισμό της Eurostat, ο αριθμός αυτός αυξάνεται στις 60 χιλιάδες, αύξηση κατά 41% σε σχέση με τον αρχικό ορισμό.

Ένα εξίσου σημαντικό θέμα στο επίπεδο των στατιστικών μετρήσεων αποτελεί η περίπτωση των μονογονεϊκών οικογενειών οι οποίες δεν ζουν μόνες τους, αλλά «φιλοξενούνται» ή συστεγάζονται, για παράδειγμα, με το νοικοκυριό των γονέων της μητέρας. Αυτές οι κατ' ουσία μονογονεϊκές οικογένειες δεν προσμετρώνται συνήθως στις σχετικές στατιστικές. Σύμφωνα με σχετικές εκτιμήσεις,³ περίπου το 2% του συνόλου των νοικοκυριών στην ΕΕ «εμπεριέχουν» και μία μονογονεϊκή οικογένεια, ενώ το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας.

1.1 Δημογραφικές συνιστώσες

Κατά την τελευταία πενταετία εκτιμάται ότι το 3% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης συντίθεται από μονογονεϊκά νοικοκυριά, όπως, επίσης, και ότι τα νοικοκυριά αυτά αποτελούν το 3% του συνόλου των νοικοκυριών⁴ (Πίνακες 1 και 2). Ωστόσο, μεγαλύτερη σημασία έχει η αναλογία αυτή με βάση τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά, που φτάνει το 9% για τον μέσο όρο στην ΕΕ-15, το οποίο ισοδυναμεί με 4,3 εκατομ. νοικοκυριά συνολικά στην ΕΕ-15.

Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους χωρών φαίνονται από το γεγονός ότι η αναλογία των μονογονεϊκών νοικοκυριών είναι αρκετά μικρότερη

3. Βλέπε MARTIN and VION, 2002.

4. Υπενθυμίζουμε ότι, σύμφωνα με τον ορισμό της Eurostat, η μονογονεϊκή οικογένεια περιλαμβάνει έναν γονέα και παιδιά ηλικίας είτε κάτω των 16 ετών είτε 16-24 ετών τα οποία δεν είναι οικονομικά ενεργά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Κατανομή νοικοκυριών ανά τύπο νοικοκυριού, 2001

	BE	DK	DE	GR	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
Νοικοκυριά 1 ατόμου	25	26	39	19	17	25	24	21	27	35	33	12	40	42	31	29
2 ενήλικες χωρίς εξαρτ. παιδιά	30	38	24	26	24	29	16	22	30	32	22	22	25	28	32	26
Άλλα νοικοκυριά χωρίς εξαρτ. παιδιά	9	6	12	17	18	9	13	20	13	6	12	19	6	0	8	12
Μόνος γονέας με 1 ή περισσ. εξαρτ. παιδιά	3	2	2	2	1	3	3	1	1	3	3	2	2	7	5	3
2 ενήλικες με 1 εξαρτ. παιδί	8	9	7	9	7	10	6	10	9	6	8	12	8	8	7	8
2 ενήλικες με 2 εξαρτ. παιδιά	13	11	8	15	12	14	11	11	9	11	10	12	9	11	9	10
2 ενήλικες με 3 και άνω παιδιά	6	4	3	2	4	5	10	4	4	4	3	4	5	5	4	4
Άλλα νοικοκυριά με εξαρτ. παιδιά	5	4	6	8	16	5	17	10	6	3	10	17	3	0	5	7

Πηγή: Eurostat (2004)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Νοικοκυριά μόνων γονέων, 2001

	BE	DK	DE	GR	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
Αριθμός σε χιλιάδες	136	43	766	62	182	845	43	311	2	202	91	65	59	303	1229	4338
Ως % του συνόλου των νοικοκυριών	3	2	2	2	1	3	3	1	1	3	3	2	2	7	5	3
Ως % των νοικοκυριών με παιδιά	9	6	8	4	3	9	7	4	5	11	8	4	9	22	17	9

Πηγή: Eurostat (2004)

από το μέσο ευρωπαϊκό όρο στην Ελλάδα (4%), στην Ισπανία (3%), στην Ιταλία (4%) και στην Πορτογαλία (4%) και αρκετά μεγαλύτερη στη Σουηδία (22%) και στο Ην. Βασίλειο (17%).⁵ Ωστόσο, όπως ήδη σημειώθηκε στα προηγούμενα, οι αριθμοί αυτοί θα πρέπει να θεωρούνται ως ενδεικτικοί τόσο για γενικότερους λόγους στατιστικών ορισμών όσο και λόγω των «φιλοξενούμενων» νοικοκυριών, τα οποία φαίνεται να είναι περισσότερα στις χώρες της Μεσογειακής Ευρώπης, όπου εμφανίζουν και τα χαμηλότερα τυπικά ποσοστά. Για παράδειγμα, έχει εκτιμηθεί (MARTIN and VION, 2002) ότι, συνυπολογίζοντας τα φιλοξενούμενα νοικοκυριά, το ποσοστό των μονογονεϊκών αυξάνεται κατά 2-3 ποσοστιαίες μονάδες κατά μέσο όρο, αλλά στην περίπτωση των μεσογειακών χωρών η αύξηση είναι κατά πολύ μεγαλύτερη, αφού ο συνυπολογισμός των οικογενειών αυτών αυξάνει τον αριθμό των μονογονεϊκών νοικοκυριών κατά 25%-40%. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να θεωρείται ότι οι διαφορές στους αριθμούς και τις αναλογίες μεταξύ της Νότιας και της υπόλοιπης Ευρώπης είναι πολύ μικρότερες και οφείλονται, κατά κύριο λόγο, στις κοινωνικές νόρμες αλλά και τις επιμέρους ρυθμίσεις στο πεδίο των κοινωνικών πολιτικών και υπηρεσιών.

Τα δεδομένα για τη σύνθεση των μονογονεϊκών νοικοκυριών κατά φύλο (Πίνακας 3) υποδεικνύουν ότι οι γυναίκες, όπως είναι αναμενόμενο, αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα (91% σε μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο) των μόνων γονέων. Η μονογονεϊκότητα, συνεπώς, είναι γένους θηλυκού, και τα «σκήπτρα» κατέχει η Ιρλανδία με ποσοστό 99%, ενώ ακολουθούν η Γερμανία με 96%, η Αυστρία με 95% και η Ελλάδα με ποσοστό που ανέρχεται στο 91%. Το στοιχείο αυτό έχει ιδιαίτερα σημαντικές προεκτάσεις όσον αφορά τις πολιτικές απασχόλησης αλλά και τις παροχές του κράτους-πρόνοιας. Η Σουηδία αποτελεί τη μοναδική εξαίρεση στον κανόνα, καθώς το 26% των επικεφαλής μονογονεϊκών νοικοκυριών είναι άνδρες, αλλά στην περίπτωση των μεσογειακών χωρών, ωστόσο, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η αναλογία των ανδρών μόνων γονέων είναι ακόμη μεγαλύτερη από αυτή που εμφανίζουν οι επίσημες στατιστικές, αφού είναι αναμενόμενο ότι οι μόνοι πατέρες φιλοξενούνται και συμπεριλαμβάνονται πολύ συχνότερα σε άλλα νοικοκυριά σε σχέση με τις μόνες μητέρες.

Η κατανομή των ηλικιών υποδεικνύει ότι το 86% των μόνων γονέων στην ΕΕ-15 είναι μεταξύ 25-49 ετών. Η Ιρλανδία χαρακτηρίζεται από ένα

5. Χαρακτηριστικό είναι ότι, σύμφωνα με τα δεδομένα του Πίνακα 2, το 28% των μονογονεϊκών οικογενειών της ΕΕ-15 διαμένει στο Ην. Βασίλειο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Νοικοκυριά μόνων γονέων ανά φύλο, ηλικία και αριθμό παιδιών, 2001

	BE	DK	DE	GR	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
	Μόνοι γονείς κατά φύλο (%)															
Άνδρες	7	12	4	9	12	12	1*	14	5*	12	5	14	14	26	7	9
Γυναίκες	93	88	96	91	88	88	99*	86	95*	88	95	86	86	74	93	91
	Μόνοι γονείς κατά ηλικία (%)															
16-24	1	2	5	0	0	2	11*	0	0*	1	3	0	5	4	6	3
25-49	95	89	89	73	91	81	79*	85	88*	90	87	71	77	82	86	86
50-64	4	9	5	23	9	16	9*	15	12*	8	8	22	18	14	8	11
65+	0	1	1	3	0	1	2*	0	0*	1	2	7	0	0	1	1
	Μόνοι γονείς κατά αριθμό παιδιών (%)															
1	53	57	71	50	52	60	55*	64	68*	41	66	55	56	56	44	58
2	34	38	24	42	31	30	35*	28	31*	45	29	23	31	33	39	31
3+	13	5	4	8	17	10	11*	8	1*	14	5	22	12	11	18	11
Πηγή: Eurostat (2004)																

* Μικρός αριθμός παρατηρήσεων.

σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό μόνων γονέων νεαρής ηλικίας 16-24 ετών (11% σε σχέση με 3% για το σύνολο των χωρών), ενώ η αναλογία μόνων γονέων ηλικίας 50-65 ετών στην Ελλάδα (23%) και στην Πορτογαλία (22%) είναι διπλάσια από το μέσο ευρωπαϊκό όρο (11%).

Η σχετική πλειονότητα των μονογονεϊκών νοικοκυριών αποτελείται, κατά μέσο ευρωπαϊκό όρο, από το γονέα και ένα εξαρτημένο παιδί. Σε αυτόν τον γενικό κανόνα συναντάμε, ωστόσο, σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους χωρών. Για παράδειγμα, η Γερμανία έχει το υψηλότερο ποσοστό μόνων γονέων με ένα παιδί (71%), ενώ η Ολλανδία το χαμηλότερο (41%). Αντίστοιχα, η Πορτογαλία έχει το υψηλότερο ποσοστό μονογονεϊκών νοικοκυριών με τρία παιδιά και άνω (22%), και η Γερμανία το χαμηλότερο (4%). Σε επίπεδο ΕΕ, το 58% των μονογονεϊκών νοικοκυριών έχει ένα παιδί, το 31% έχει δύο παιδιά, και το 11% έχει τρία παιδιά (βλ. Πίνακας 3). Στην Ελλάδα, η περίπτωση μόνων γονέων με ένα παιδί καλύπτει το 50% του συνόλου των περιπτώσεων. Σχετικά υψηλό, 42%, είναι και το ποσοστό των μόνων γονέων με δύο παιδιά, ενώ οι μόνοι γονείς με τρία παιδιά και άνω αποτελούν μόλις το 8% του συνόλου.

1.2 Αγορά εργασίας

Η σχέση των επικεφαλής των μονογονεϊκών νοικοκυριών με την αγορά εργασίας επηρεάζεται από μια σειρά από παράγοντες, όπως οι ευκαιρίες απασχόλησης που προσφέρει η αγορά εργασίας, η επάρκεια της κοινωνικής υποδομής, η διαθεσιμότητα θέσεων μερικής απασχόλησης, τα επαγγελματικά και κοινωνικά ωράρια, οι επιμέρους προνοιακές ρυθμίσεις και επιδόματα, ο βαθμός υποστήριξης από τη διευρυμένη οικογένεια, το φορολογικό σύστημα κ.λπ. Ως εκ τούτου, είναι αναμενόμενο να παρουσιάζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα.

Στις 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 73% των μόνων γονέων ηλικίας 25-49 ετών εργάζονται⁶ (Πίνακας 4). Το ποσοστό αυτό των εργαζόμενων μόνων γονέων κυμαίνεται από 94% στο Λουξεμβούργο και 86% στην Αυστρία μέχρι 62% στο Ην. Βασίλειο και 64% στο Βέλγιο και στην Ολλανδία. Στην Ελλάδα το ποσοστό αυτό φτάνει το 82%.

6. Η έννοια «εργάζονται» ορίζεται ως απασχόληση για τουλάχιστον 1 ώρα την εβδομάδα, ενώ στον ορισμό «δεν εργάζονται» περιλαμβάνονται οι άνεργοι, οι αποθαρρυνόμενοι και οι μη ενεργοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κατανομή μόνων γονέων ηλικίας 25–49 ετών που εργάζονται ή όχι (%)

[illegible]

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Κατανομή συνόλου ατόμων ηλικίας 25–49 ετών που εργάζονται ή όχι (%)

Φύλο	Εργάζονται	AT	BE	DE	DK	ES	FI	FR	GR	IE	IT	LU	NL	PT	SE	UK	EU15
Γυναίκες	Nai	77	77	76	86	59	79	70	58	63	56	68	75	79	81	77	70
	Όχι	23	23	24	14	41	21	30	42	37	44	32	25	21	19	23	30
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Nai	93	93	90	94	86	92	89	91	84	86	96	95	90	88	91	89
Άνδρες	Όχι	7	7	10	6	14	8	11	9	16	14	4	5	10	12	9	11
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Nai	85	85	83	90	72	85	80	74	74	71	82	85	84	85	84	80
	Όχι	15	15	17	10	28	15	20	26	26	29	18	15	16	15	16	20
Σύνολο	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Πηγή: Eurostat (2004)																

Η σύγκριση των ποσοστών «απασχόλησης» των μόνων γονέων 25-49 ετών με το σύνολο των ατόμων της ίδιας ηλικιακής ομάδας (Πίνακας 5), για την οποία ο δείκτης απασχόλησης είναι 7 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερος (80%), υποδεικνύει ότι κατά μέσο όρο οι μόνοι γονείς είναι λιγότερο πιθανό να εργάζονται σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό. Το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίζει τις περισσότερες χώρες, αλλά μια προσεκτικότερη ματιά υποδηλώνει ότι, κυρίως, στην Ελλάδα, στην Ιταλία και στην Ισπανία οι δείκτες απασχόλησης των μόνων γονέων είναι 8-12 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότεροι και ιδιαίτερα εκείνοι των μόνων μητέρων 23-24 μονάδες υψηλότεροι σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό. Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα, ενώ ο δείκτης απασχόλησης των γυναικών κυμαίνεται στο 58%, ο αντίστοιχος δείκτης των μόνων μητέρων είναι 81%.

Αντίθετα, σε μια σειρά χωρών όπως το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο τα ποσοστά απασχόλησης των μόνων γονέων είναι μεταξύ 10-22 ποσοστιαίες μονάδες *χαμηλότερα* σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο, το 83% των μόνων γονέων της κύριας παραγωγικής ηλικίας (25-49 ετών) που εργάζονται δηλώνουν ότι η εργασιακή τους δραστηριότητα είναι πλήρους απασχόλησης (Πίνακας 6). Το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 98% στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία έως 59% στην Ιρλανδία και 41% στην Ολλανδία. Υψηλά επίπεδα πλήρους απασχόλησης των μόνων γονέων (άνω του 90%) χαρακτηρίζουν επίσης και τη Δανία, τη Φινλανδία και τη Γαλλία.

Η σύγκριση της κατανομής αυτής με την αντίστοιχη του συνολικού πληθυσμού της ίδιας ηλικιακής ομάδας (Πίνακας 7) υποδεικνύει ότι για το σύνολο των χωρών της ΕΕ-15 οι δείκτες πλήρους απασχόλησης των μόνων γονέων είναι κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότεροι, ενώ των μόνων μητέρων σε σχέση με τις γυναίκες είναι σχεδόν ισοδύναμοι. Στην περίπτωση των μόνων μητέρων, ωστόσο, τα επίπεδα μερικής απασχόλησης είναι αρκετά υψηλότερα, σε σχέση με το σύνολο των γυναικών, στην Ολλανδία και στην Ιρλανδία και χαμηλότερα σχεδόν σε όλες τις υπόλοιπες χώρες. Στην Ελλάδα ιδιαίτερα, φαίνεται ότι οι μόνες μητέρες είναι λιγότερο πιθανό, σε σχέση με το σύνολο των γυναικών, να εργάζονται σε θέσεις μερικής απασχόλησης (2% έναντι 7%). Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε δύο, κυρίως, λόγους: Αφενός, στην απουσία ευκαιριών μερικής απασχόλησης στους περισσότερους κλάδους της οικονομίας (με εξαίρεση το λιανικό εμπόριο) και, αφετέρου, στην εξαιρετικά χαμηλή αμοιβή της μερικής απασχόλησης, που υπολείπεται ακόμη και του επιδόματος ανεργίας και που δεν εξασφαλίζει στοιχειωδώς τα προς το ζην (Μουρίκη, 2006).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Κατανομή μόνων γονέων ηλικίας 25–49 ετών, πλήρους-μερικής απασχόληση (%)

Φύλο	Απασχόληση	AT	BE	DE	DK	ES	FI	FR	GR	IE	IT	NL	PT	SE	EU15
Γυναίκες	Πλήρης	84	69	77	91	83	96	93	98	59	82	32	98	84	82
	Μερική	16	31	23	9	17	4	7	2	41	18	68	2	16	18
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Άνδρες	Πλήρης														92
	Μερική														8
	Σύνολο														100
Σύνολο	Πλήρης	84	73	78	92	86	95	94	98	59	84	41	98	88	83
	Μερική	16	27	22	8	14	5	6	2	41	16	59	2	12	17
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
															Πηγή: Eurostat (2004)

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Κατανομή συνόλου ατόμων ηλικίας 25-49 ετών, πλήρης-μερική απασχόληση (%)

Φύλο	Απασχόληση	AT	BE	DE	DK	ES	FI	FR	GR	IE	IT	NL	PT	SE	EU15
Γυναίκες	Πλήρης	71	73	72	87	81	91	85	93	68	86	48	92	85	80
	Μερική	29	27	28	13	19	9	15	7	32	14	52	8	15	20
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Άνδρες	Πλήρης	98	99	96	96	96	96	99	98	95	98	94	98	97	97
	Μερική	2	1	4	4	4	4	1	2	5	2	6	2	3	3
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Σύνολο	Πλήρης	86	87	86	92	90	94	93	96	83	93	74	95	91	90
	Μερική	14	13	14	8	10	6	7	4	17	7	26	5	9	10
	Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Πηγή: Eurostat (2004)															

Σχεδόν τα 2/3 (63%) του συνόλου των μόνων γονέων στην ΕΕ-15 εργάζονται ως μισθωτοί, μόλις το 8% αυτοαπασχολείται, το 10% είναι άνεργοι, ενώ το 14% δηλώνει ότι ασχολείται είτε με τα «οικιακά» είτε και με τη φροντίδα των παιδιών ή άλλων ατόμων (Πίνακας 8). Τα επίπεδα μισθωτής απασχόλησης είναι ιδιαίτερα υψηλά στη Δανία (80%), στην Ισπανία (75%), στο Λουξεμβούργο (94%) και στη Φινλανδία (80%), ενώ τα επίπεδα αυτοαπασχόλησης είναι ιδιαίτερα υψηλά στην Ελλάδα (17%), στην Ιταλία (19%) και στην Πορτογαλία (12%). Αντίστοιχα, σχετικά υψηλά επίπεδα ανεργίας σημειώνονται στο Βέλγιο (21%), στη Γαλλία (17%), στην Ολλανδία (24%) και στην Πορτογαλία (20%), ενώ υψηλότερα επίπεδα ενασχόλησης με «οικιακά» χαρακτηρίζουν τη Γερμανία (19%), την Ιρλανδία (21%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (27%).

Δεδομένου ότι η πλειονότητα των μόνων γονέων σε όλες τις χώρες είναι γυναίκες, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση των κατανομών ως προς την κύρια δραστηριότητα μεταξύ των μόνων μητέρων και του συνόλου των γυναικών της κύριας παραγωγικής ηλικίας 25-49 ετών (Πίνακας 9). Στο σύνολο της ΕΕ-15, τα επίπεδα μισθωτής απασχόλησης μεταξύ αυτών των δύο ομάδων γυναικών εμφανίζονται ισοδύναμα, ωστόσο ο μέσος όρος «υποκρύπτει» σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιμέρους χωρών. Οι δείκτες μισθωτής απασχόλησης των μόνων μητέρων είναι ιδιαίτερα υψηλότεροι στην Ελλάδα (+20 ποσοστιαίες μονάδες), στην Ισπανία (+25), στην Ιρλανδία (+10), στην Ιταλία (+13) και στην Αυστρία (+10), ενώ είναι αρκετά χαμηλότεροι στο Βέλγιο (-16), στην Ολλανδία (-12) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (-14). Ως προς τα επίπεδα ανεργίας, οι μόνες μητέρες φαίνεται ότι έχουν αυξημένες πιθανότητες, σε σχέση με το σύνολο των γυναικών, να είναι άνεργες στο Βέλγιο, στην Ελλάδα, στη Γαλλία, στην Ιρλανδία, στην Ολλανδία, στην Πορτογαλία και στη Φινλανδία.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση των επιπέδων ασχολίας με τα «οικιακά» και τη φροντίδα παιδιών ή άλλων ατόμων. Στο σύνολο των χωρών της ΕΕ-15, φαίνεται ότι οι μόνες μητέρες είναι *λιγότερο πιθανό* να ασχολούνται με τις δραστηριότητες αυτές σε σχέση με το σύνολο των γυναικών. *Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στην Ελλάδα, όπου μόλις το 6% των μόνων μητέρων δηλώνει ως κύρια δραστηριότητα τις ασχολίες αυτές, έναντι 33% του συνόλου των γυναικών.* Αντίστοιχα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα ενασχόλησης των μόνων μητέρων με τις δραστηριότητες αυτές σημειώνονται στην Ισπανία και στην Ιταλία, ενώ εξαίρεση από το γενικό αυτό κανόνα αποτελεί μόνο το Ηνωμένο Βασίλειο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
Κύρια δραστηριότητα μόνων γονέων ηλικίας 25–49 ετών, 2001 (%)

	BE	DK	DE	GR	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	UK	EU15
Μισθωτός	56	80	57	65*	75	71	66*	59	94*	54	76	66	80	54	63
Αυτοαπασχολούμενος	6	2	5	17*	9	3	2*	19	0*	4	9	12	2	4	8
Άνεργος	21	6	7	13*	9	17	11*	6	0*	24	6	20	15	5	10
Οικιακά, φροντίδα παιδιών ή άλλων ατόμων	4	0	19	5*	3	8	21*	12	3*	15	7	2	0	27	14
Άλλο	13	12	12	0*	3	1	0*	4	3*	3	3	0	3	9	6
Πηγή: Eurostat (2004)															

* Μικρός αριθμός παρατηρήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Κύρια δραστηριότητα γυναικών, μόνων γονέων και συνόλου γυναικών ηλικίας 25–49 ετών, 2001 (%)

	BE	DK	DE	GR	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
	Γυναίκες, μόνι γονείς, 25–49 ετών															
Μισθωτός	53	78	56	62	74	71	66	59	94	50	75	67	78	:	53	62
Αυτοαπασχολούμενος	6	2	4	18	8	2	2	17	0	3	9	10	2	:	5	7
Άνεργος	23	7	6	14	11	17	11	6	0	26	6	21	17	:	5	10
Οικιακά, φροντίδα παιδιών ή άλλων ατόμων	5	0	20	6	4	9	21	14	3	18	7	2	0	:	29	15
Άλλο	14	12	13	0	3	1	0	4	3	3	3	0	3	:	8	6
	Σύνολο γυναικών, 25–49 ετών															
Μισθωτός	69	80	62	42	49	69	56	46	67	62	65	62	72	:	67	60
Αυτοαπασχολούμενος	6	4	5	10	7	3	2	8	3	4	7	12	6	:	5	6
Άνεργος	8	4	6	7	9	9	3	8	1	11	3	6	6	:	2	7
Οικιακά, φροντίδα παιδιών ή άλλων ατόμων	14	1	19	33	28	17	32	31	26	21	19	11	9	:	16	21
Άλλο	3	11	9	8	7	2	6	7	3	3	5	9	8	:	10	7

Πηγή: Eurostat (2004)

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Ικανοποίηση από την κύρια δραστηριότητα μόνων γονέων και συνόλου ατόμων ηλικίας 25-49 ετών, 2001 (%)

[illegible]

Ενδιαφέρον έχει, τέλος, το θέμα της ικανοποίησης των μόνων γονέων από την κύρια δραστηριότητά τους. Περισσότεροι από τα 2/3 (68%) των μόνων γονέων στο σύνολο των χωρών της ΕΕ-15 δηλώνουν ικανοποιημένοι από την κύρια δραστηριότητά τους (Πίνακας 10). Ωστόσο στις χώρες της Νότιας Ευρώπης τα επίπεδα ικανοποίησης των μόνων γονέων είναι σημαντικά χαμηλότερα και αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην Ελλάδα (54%) και στην Πορτογαλία (48%). Αντίθετα, ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ικανοποίησης εμφανίζονται στην Αυστρία (92%), στο Βέλγιο (82%), στη Δανία (83% και στη Φινλανδία (83%).

Για την πλειονότητα των χωρών της ΕΕ-15, τα επίπεδα ικανοποίησης από την κύρια δραστηριότητα του γενικού πληθυσμού της κύριας παραγωγικής ηλικίας είναι υψηλότερα σε σχέση με τους μόνους γονείς, με εξαίρεση το Βέλγιο. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι και στην περίπτωση του γενικού πληθυσμού τα επίπεδα ικανοποίησης στις μεσογειακές χώρες είναι αρκετά χαμηλότερα από το μέσο ευρωπαϊκό όρο. Για παράδειγμα, το 56% των ατόμων στην Ελλάδα και το 59% στην Ιταλία δηλώνουν ικανοποιημένα από την κύρια δραστηριότητά τους σε σύγκριση με 87%-92% στη Δανία, στην Ολλανδία, στην Αυστρία και στη Φινλανδία.

1.3 Οικονομική επισφάλεια και εισοδηματική φτώχεια

Σύμφωνα με τα πρόσφατα δεδομένα της Eurostat, το 17% των οικογενειών με εξαρτώμενα παιδιά στο σύνολο των 25 χωρών της ΕΕ είχαν το 2005 διαθέσιμα εισοδήματα κάτω από το σχετικό όριο φτώχειας.⁷ Ωστόσο, στην περίπτωση των μονογονεϊκών οικογενειών ο δείκτης σχετικής φτώχειας ήταν σχεδόν διπλάσιος και ανήλθε στο 33% για το σύνολο της ΕΕ-25. Με άλλα λόγια, μία στις τρεις μονογονεϊκές οικογένειες ευρίσκεται κάτω από το όριο φτώχειας.

Η κατανομή των δεικτών σχετικής φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών μεταξύ των επιμέρους χωρών υποδεικνύει το σχηματισμό τριών διακριτών ομάδων χωρών. Στη μία άκρη ευρίσκονται οι Σκανδιναβικές χώρες, Σουηδία, Δανία και Φινλανδία, με ποσοστά φτώχειας 18%-21%, δηλαδή ποσοστά σημαντικά χαμηλότερα από το μέσο ευρωπαϊκό όρο. Στην άλλη

7. Το όριο φτώχειας, σύμφωνα με τον ορισμό της Eurostat, ισοδυναμεί με το 60% του εθνικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Δείκτες σχετικής φτώχειας στις χώρες της ΕΕ-25, 2005. ΕΕ-25=100

	Μόνος γονέας με εξαρτ. παιδιά	2 ενήλικες με 1 εξαρτ. παιδί	2 ενήλικες με 2 εξαρτ. παιδιά	2 ενήλικες με 3 και άνω παιδιά	3 και άνω ενήλικες με εξαρτ. παιδιά	Νοικοκυριά χωρίς εξαρτ. παιδιά	Νοικοκυριά με εξαρτ. παιδιά
ΑΤ	82	75	79	77	64	75	76
ΒΕ	109	75	71	81	121	81	94
ΚΥ	106	75	64	54	57	169	65
ΚΖ	124	75	79	96	64	44	82
ΔΕ	91	83	50	50	50	88	71
ΔΚ	64	33	36	54	36	94	53
ΕΕ	121	108	86	96	93	119	106
ΕΣ	112	117	164	138	129	113	124
ΦΙ	61	58	36	46	57	88	53
ΦΡ	79	67	64	77	107	81	76
ΓΡ	130	117	129	127	200	119	124
ΙΕ	136	100	93	100	79	125	112
ΙΤ	106	125	157	135	150	100	129
ΛΤ	145	125	129	169	100	113	135
ΛΒ	94	117	129	150	93	125	112
ΝΛ	79	75	71	77	43	50	76
ΠΛ	121	142	164	173	164	81	147
ΡΤ	103	142	179	150	107	119	124
ΡΟ	82	92	114	169	164	88	124
ΣΕ	55	33	29	35	86	69	47
ΣΚ	97	108	121	92	93	50	100
ΕΥ15	97	92	93	96	100	100	94
ΕΥ25	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: Eurostat Statistics Portal, ερεξ, ΙΝΚΠΟ – ΕΚΚΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Δείκτες σχετικής φτώχειας στις χώρες της ΕΕ-25, 2005

Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά = 100

	Μόνος γονέας με εξαρτ. παιδιά	2 ενήλικες με 1 εξαρτ. παιδί	2 ενήλικες με 2 εξαρτ. παιδιά	2 ενήλικες με 3 και άνω παιδιά	3 και άνω ενήλικες με εξαρτ. παιδιά	Νοικοκυριά με εξαρτ. παιδιά
AT	208	69	85	154	69	100
BE	225	56	63	131	106	100
CY	318	82	82	127	73	100
CZ	293	64	79	179	64	100
DE	250	83	58	108	58	100
DK	233	44	56	156	56	100
EE	222	72	67	139	72	100
ES	176	67	110	171	86	100
FI	222	78	56	133	89	100
FR	200	62	69	154	115	100
GR	205	67	86	157	133	100
IE	237	63	68	137	58	100
IT	159	68	100	159	95	100
LT	209	65	78	191	61	100
LV	163	74	95	205	68	100
NL	200	69	77	154	46	100
PL	160	68	92	180	92	100
PT	162	81	119	186	71	100
RO	129	52	76	210	110	100
SE	225	50	50	113	150	100
SK	188	76	100	141	76	100
EU15	200	69	81	156	88	100
EU25	194	71	82	153	82	100

Πηγή: Eurostat Statistics Portal, επεξ. ΙΝΚΠΟ – ΕΚΚΕ

άκρη του φάσματος της φτώχειας των οικογενειών μόνων γονέων, ομαδοποιούνται η Εσθονία (40%), η Πολωνία (40%), η Τσεχία (41%), η Ελλάδα (43%), η Ιρλανδία (45%) και η Λιθουανία (48%), όπου οι δείκτες φτώχειας των νοικοκυριών αυτών είναι, σύμφωνα με τον Πίνακα 11, 20% ως 45% υψηλότεροι από το μέσο ευρωπαϊκό όρο. Ενδιάμεσα ομαδοποιούνται οι υπόλοιπες χώρες με δείκτες φτώχειας γύρω από το μέσο ευρωπαϊκό όρο.

Μια προσεκτική ματιά στους δείκτες φτώχειας για το σύνολο των οικογενειών με εξαρτώμενα παιδιά θα οδηγούσε σε σχεδόν παρόμοιες ομαδοποιήσεις των επιμέρους χωρών. Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι τα ποσοστά φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών στις επιμέρους χώρες συσχετίζονται άμεσα και με θετικό τρόπο με τα επίπεδα φτώχειας του συνόλου των οικογενειών με εξαρτώμενα παιδιά. Δηλαδή, όσο υψηλότερα καταγράφονται οι δείκτες φτώχειας για τις οικογένειες με παιδιά, τόσο υψηλότερα αναμένονται τα επίπεδα φτώχειας και για τις μονογονεϊκές οικογένειες.⁸ Το ζήτημα αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει μια ένδειξη για τη σημασία της γενικότερης κοινωνικής πολιτικής σε σχέση με τα εξαρτώμενα παιδιά. Στη χώρα μας, για παράδειγμα, φαίνεται ότι όχι μόνο οι δείκτες φτώχειας για τις μονογονεϊκές οικογένειες αλλά και για τα νοικοκυριά με 2 ή 3 εξαρτώμενα παιδιά είναι εξίσου υψηλότεροι από τους αντίστοιχους μέσους όρους για την ΕΕ-25 (Πίνακας 11).

Ο Πίνακας 12 αποτυπώνει τους δείκτες φτώχειας διαφόρων τύπων νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά στις επιμέρους χώρες με βάση το δείκτη φτώχειας για το σύνολο των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά. Σε όλες τις χώρες τα επίπεδα φτώχειας των νοικοκυριών μόνων γονέων είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα επίπεδα για όλους τους τύπους νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά.

Επίπεδο διαβίωσης

Ένας από τους συνήθεις δείκτες διαβίωσης αφορά στο μέσο διαθέσιμο ισοδύναμο⁹ εισόδημα των νοικοκυριών. Ο Πίνακας 13 αποτυπώνει το δείκτη αυτό, συγκρίσιμο για όλες τις χώρες με βάση τα standards αγοραστικής δύναμης (PPS). Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, το επίπεδο διαβίωσης των

8. Μια απλή στατιστική ανάλυση υποδεικνύει ότι ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ αυτών των δεικτών για τους δύο τύπους νοικοκυριών έχει την αρκετά υψηλή τιμή 0,72.

9. Δηλαδή σταθμισμένο ανάλογα με τα μέλη του νοικοκυριού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Επίπεδα διαβίωσης ανά τύπο νοικοκυριού, 2001

Μέσο διαθέσιμο εισόδημα (PPS) ως % της ΕΕ-15

	AT	BE	DE	ES	FI	FR	GR	IE	IT	LU	NL	PT	UK	EU15
Μόνος γονέας με εξαρτ. παιδιά	116%	124%	113%	86%	101%	107%	77%	83%	94%	175%	84%	71%	94%	100%
2 ενήλικες με 1 εξαρτ. παιδί	110%	112%	110%	74%	103%	107%	76%	103%	86%	166%	94%	71%	115%	100%
2 ενήλικες με 2 εξαρτ. παιδιά	109%	124%	110%	81%	99%	110%	76%	95%	80%	176%	93%	86%	110%	100%
2 ενήλικες με 3 και άνω παιδιά	100%	122%	115%	85%	100%	114%	72%	97%	78%	174%	102%	67%	101%	100%
3 και άνω ενήλικες με εξαρτ. παιδιά	112%	129%	113%	91%	95%	103%	66%	101%	78%	148%	91%	59%	113%	100%
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτ. παιδιά	113%	110%	116%	82%	82%	101%	63%	95%	84%	181%	107%	69%	114%	100%
Νοικοκυριά με εξαρτ. παιδιά	110%	122%	112%	85%	99%	110%	74%	95%	81%	168%	94%	69%	107%	100%
Σύνολο	111%	115%	115%	82%	90%	104%	68%	93%	82%	176%	100%	68%	111%	100%

Πηγή: Eurostat Statistics Portal, επεξ. INKΠΟ – ΕΚΚΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Επίπεδα διαβίωσης ανά τύπο νοικοκυριού, 2001

Μέσο διαθέσιμο εισόδημα (PPS) ως % του συνόλου των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά

	AT	BE	DE	ES	FI	FR	GR	IE	IT	LU	NL	PT	UK	EU15
Μόνος γονέας με εξαρτ. παιδιά	81%	77%	77%	77%	77%	75%	79%	66%	88%	79%	68%	78%	67%	76%
2 ενήλικες με 1 εξαρτ. παιδί	116%	106%	113%	101%	120%	113%	118%	125%	121%	114%	116%	117%	123%	115%
2 ενήλικες με 2 εξαρτ. παιδιά	104%	106%	102%	99%	104%	105%	106%	103%	101%	109%	103%	129%	106%	104%
2 ενήλικες με 3 και άνω παιδιά	80%	89%	91%	89%	89%	92%	85%	90%	84%	92%	96%	85%	84%	88%
3 και άνω ενήλικες με εξαρτ. παιδιά	99%	103%	98%	104%	93%	92%	86%	103%	93%	85%	94%	82%	103%	97%
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτ. παιδιά	119%	105%	119%	111%	96%	107%	98%	115%	119%	124%	132%	115%	124%	116%
Νοικοκυριά με εξαρτ. παιδιά	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Eurostat Statistics Portal, επεξ. INKΠΟ – ΕΚΚΕ

μονογονεϊκών οικογενειών είναι αρκετά χαμηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στην Ισπανία, στην Ελλάδα, στην Ιρλανδία, στην Ολλανδία και στην Πορτογαλία. Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα, το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών μόνων γονέων αντιστοιχεί στα 3/4 (77%) του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου όρου. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι το χάσμα αυτό είναι ακόμη μεγαλύτερο (63%) στην περίπτωση των νοικοκυριών χωρίς εξαρτημένα παιδιά αλλά και για το σύνολο του πληθυσμού (68%).

Αντίστοιχο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επισκόπηση του δείκτη διαβίωσης σε κάθε χώρα. Σύμφωνα με τον Πίνακα 14, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα ενός μονογονεϊκού νοικοκυριού, για το σύνολο των χωρών της ΕΕ-15, είναι μόλις το 76% του αντίστοιχου εισοδήματος των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά. Η αναλογία αυτή είναι ακόμα πιο χαμηλή στην Ιρλανδία, στην Ολλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα μιας μονογονεϊκής οικογένειας φτάνει το 79% σε σχέση με το σύνολο των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά.

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να σημειώσουμε ότι στις χώρες με μεγάλο αριθμό «φιλοξενούμενων» –και άρα μη ορατών από τις επίσημες στατιστικές– μονογονεϊκών οικογενειών, τα επίπεδα διαβίωσης των οικογενειών αυτών είναι περίπου 7% υψηλότερα από τις υπόλοιπες οικογένειες μόνων γονέων (Martin and Vion, 2002). Αυτό προφανώς οφείλεται στον «καταμερισμό» των πόρων μεταξύ των ατόμων που συγκατοικούν στο ίδιο νοικοκυριό.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες συχνά αντιμετωπίζονται ως ένα ομοιογενές σύνολο. Η ανάλυση του τμήματος αυτού υποδεικνύει ότι υπάρχει μια σημαντική ετερογένεια μεταξύ των οικογενειών αυτών στις ευρωπαϊκές χώρες, ενώ η μονογονεϊκότητα αποτελεί ένα μόνο μεταξύ του συνόλου των χαρακτηριστικών των μόνων γονέων. Ωστόσο, υπό μια γενικότερη εικόνα, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις ομάδες χωρών με κάποια ιδιάζοντα χαρακτηριστικά:

Οι σκανδιναβικές χώρες

Οι χώρες αυτές έχουν επίσης υψηλά ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών. Οι νεανικές ηλικίες, οι άνδρες και η μεγάλη συχνότητα εργαζομένων αποτελούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των οικογενειών αυτών, ενώ οι «φιλοξενούμενες» οικογένειες είναι σπάνιο φαινόμενο. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις παίζουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στα εισοδήματα των νοικοκυριών, αλλά εξίσου σημαντικά είναι και τα εισοδήματα από εργασία.

Οι αγγλοσαξονικές χώρες

Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλά ποσοστά οικογενειών μόνων γονέων, μεταξύ των οποίων υπάρχουν πολλοί νέοι και άνεργοι, ενώ αυτοί που εργάζονται, απασχολούνται συχνά σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Τα ποσοστά των «φιλοξενούμενων» οικογενειών κυμαίνονται κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ένα σημαντικό μέρος των πόρων των νοικοκυριών αυτών προέρχεται από κοινωνικές μεταβιβάσεις, το μέγεθος των οποίων όμως δεν είναι ικανό για να υπερβούν τα όρια φτώχειας.

Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης

Οι χώρες αυτές διακρίνονται από χαμηλές αναλογίες μονογονεϊκών νοικοκυριών, μεταξύ των οποίων υπάρχουν σημαντικά ποσοστά «φιλοξενούμενων» οικογενειών. Οι μόνοι γονείς είναι κυρίως μεγαλύτερης (όχι νεανικής) ηλικίας και οι περισσότεροι εργάζονται. Τα εισοδήματα των μονογονεϊκών οικογενειών φαίνεται να είναι αναλογικά υψηλότερα, ενώ οι κοινωνικές μεταβιβάσεις είναι ελάχιστες, αποτελώντας ένα μικρό μέρος του συνόλου των οικονομικών πόρων των οικογενειών.